

SZENT ATANÁZ GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA
INSTITUTUM SANCTO ATHANASIO NOMINATUM

ATHANASIANA

54



Nyíregyháza
2022

ATHANASIANA
a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola folyóirata

Alapítva 1995-ben

Főszerkesztő:
Ivancsó István

A szerkesztőbizottság tagjai:
Janka György, Szabó Péter, Véghseő Tamás, Vincze Krisztián

A szerkesztőség címe:
Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola
H 4400 Nyíregyháza
Bethlen G. u. 13–19.
Tel./Fax: +36/42/597-600
www.szentatanaz.hu
szentatanaz@szentatanaz.hu

Postacím:
H-4401 Nyíregyháza, Pf. 303

Felelős kiadó:
Véghseő Tamás rektor

© Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2022

ISSN 1219-9915

Megrendelhető a fenti címek bármelyikén
Az egyes számok ára: 1.000 Ft

IVANCSÓ István

„Hogy mennyei szent oltárodnál is szolgáljon neked” – A görögkatolikus papi temetés hét imádsága –

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. Az imádságok általános szerkezete; 3. A hét imádság tartalma; 3.1. A te nevedért fáradozott; 3.2. Szent hajlékodban; 3.3. Templomod szolgálatára rendelted; 3.4. Bocsásd meg vétkezéseit; 3.5. Enyhítsd elhunyt szolgád hozzátartozóinak sírását; 3.6. Emlékezzél meg; 3.7. Mennyei szent oltárodnál is szolgáljon neked; 4. Az imádságok hangsúlyos pontjai; 5. Szentírási szövegek és utalások; 6. Összegzés.

ISTVÁN IVANCSÓ: The Seven Prayers of the Greek Catholic Priest's Funeral

The most moving part of the priest's funeral is no doubt constituted by the prayers that are found only in this service. Although the original Greek (printed) Euchologia feature only three such prayers, the praxis of the Hungarian Greek Catholic Church contains seven prayers of this kind. This may be explained with reference to the fact that Hungarian Greek Catholic liturgical texts were translated from Old Church Slavonic. The prayers are structured in the same way: They open with an invocation, continue with a section that may be called *captatio benevolentiae* (enumerating the good qualities and praises of God), leading to the supplications for the 'blessed repose and eternal rest' of the soul of the departed but, in particular, for the 'forgiveness of his transgressions'. Finally, each prayer closes with the doxology. It is remarkable that this conclusion is not entirely uniform as, in the first prayer, it is directed at the Father and becomes Trinitarian only at the end, while the remaining six are Christological, culminating with a glorification of the Trinity similarly to the first one. A surprisingly large number of biblical quotations and/or allusions – 62 in all – are encountered in the texts of these prayers, serving as evidence of the ancient principle according to which the saintly authors of the liturgy and liturgical texts widely drew on revealed teaching.

The present paper deals exclusively with the seven prayers of the priest's funeral as found in the liturgical practice of the Hungarian Greek Catholic Church. Thus, it does not discuss the history of the service or its different versions but offers an analysis of the prayers.

I. Bevezetés

Görögkatolikus egyházunkban négyféle temetési szertartás ismeretes.¹ A legáltalánosabb – természetesen – a világi emberek temetési szertartása.² Kevesbé gyakori – hála Istennek – a gyermekek temetése.³ Külön szertartása van az áldozópapok temetésének.⁴ A húsvéti, illetve fényesheti temetés pedig egészen különleges.⁵ Említhetnénk még ötödikként a szerzetesek temetési szertartását. Viszont könnyen áttekinthető időben ilyenre nem került sor Egyházunkban azon egyszerű oknál fogva, hogy nem kellett olyan szerzetest temetni, aki ne lett volna áldozópap is egyben, és így ne papi temetéssel történt volna a földi élettől való búcsúztatása. Az 1883-tól kezdve kiadott magyar nyelvű szerkönyveinkben sincs számukra külön szertartás. Az elhunyt szerzetesnővérek számára viszont az utóbbi évtizedekben készült egy angol nyelvű kiadás alapján szerkesztett temetési füzet,⁶ de ez nyomtatásban mindmáig nem jelent meg.

Jelen célkitűzésünk az, hogy az áldozópapok temetési szertartásának azokat az imáit mutassuk be, amelyeket a köznyelvben elterjedt kifejezés szerint „feloldozási imának” neveznek. Itt és most nem kívánunk a szertartás többi részével foglalkozni, csupán ezekkel az imádságokkal.⁷ A következőkben

-
- 1 BRUNI, VITALIANO, *I funerali di un sacerdote nel rito bizantino secondo gli eucologi manoscritti di lingua greca*, (Pubblicazioni dello Studium Biblicum Franciscanum Collectio Minor n. 14), Jerusalem 1972, 33. a következő négyet sorolja fel: a világiak, az áldozópapok, a szerzetesek, a gyermekek temetését. A fényesheti temetésről nem szól. – ONASCH, KONRAD, *Liturgie und Kunst der Ostkirche unter Berücksichtigung der alten Kirche*, Leipzig 1981, 49. a „Begräbnis” címszó alatt hármat említ: a világiak, papok és szerzetesek temetését. IVANCSÓ ISTVÁN, *Görögkatolikus szertartástan*, Nyíregyháza 32013, 209–210. a világiak temetése után a gyermektemetést is sorra veszi. – MIHÁLYFI ÁKOS, *Az emberek megszentelése (szentségek és szentelmények). Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1926, 440. csak a világiak, gyermekek és papok temetéséről tud. Nyugati szemmel nézve ez utóbbiról csupán egy rövid bekezdést ír: „A papok temetése a világiakénál lényegesen hosszabb, és egész vecsernyeszerű berendezése van, több apostol és evangélium olvasásával”.
- 2 „A világi emberek temetési rendje”. Lásd *Görögkatholikus egyházi szerkönyv (Euchologion)*, Budapest 1964, 70–94. (A továbbiakban: *Szerkönyv*.)
- 3 „A gyermekek temetési rendje”. Lásd *Szerkönyv* (2. lábj.), 95–104.
- 4 „Az áldozópapok temetési rendje”. Lásd *Szerkönyv* (2. lábj.), 114–135.
- 5 „A temetési szertartás rendje húsvét fényes hetében”. Lásd *Szerkönyv* (2. lábj.), 103–113.
- 6 KERESZTES SAROLTA BAZILIA (szerk.), *Szerzetesi temetés*, (Nagy Szent Bazil Rendi Nővérek), Máriapócs [é. n.].
- 7 Az áldozópapi temetés szertartásának történetével, valamint a görög és szláv hagyomány összehasonlításával foglalkozik THODORY FERENC, *Az áldozópapi temetés szertartása*, (Licencia dolgozat), Nyíregyháza 2010. Az általunk tárgyalandó imákról csupán említést tesz. – Ugyanígy következő két tanulmány is csupán érinti a témát, nem részletezi az általunk

tehát az áldozópapi temetés eme hét imádságának elemzését kíséreljük meg elvégezni, majd néhány tanulságot levonni belőlük, végül a bennük rejtőző szentírási utalásokat is összesíteni.

Munkánkhoz a magyar görögkatolikus egyházunkban használatos, illetve érvényben lévő szerkönyv szövegét vesszük alapul.⁸ Ezt fontosnak tartjuk hangsúlyozni, ugyanis az eredeti görög nyelvű szerkönyvben⁹ mindössze három ilyen imádság szerepel,¹⁰ az általunk ismert és használt héttel szemben, s maga a szertartás is jelentős mértékben (sőt, túlnyomórészt) eltér a magyar nyelvű euchologionban találhatóétól. Ennek oka egyszerűen a fordítási munkálatokban rejlik: a szerkönyveink fordítói és összeállítói az ósláv szöveget vették figyelembe a munkájukhoz.

2. Az imádságok általános szerkezete

Természetesen minden ima Isten felé irányított megszólítással kezdődik. Ami feltűnik bennük, az az Isten megszólításának módja, illetve formája. Az embernek a halál színe előtt való megrendülését fejezi ki az „Úristen” (Κύριε ὁ Θεός) megszólítás (az első négy imádságban ez így van). Sőt, jelzős formában is szerepel a megszólítás (az első és a negyedik ima elején): „uralkodó”

elemzett imádságokat: DOBOS, ANDRÁS, „Rito funebre e preghiera per i defunti nelle Chiese ortodosse”, in *Rivista di pastorale liturgica* 5 (2017) 53–57.; SZEMÁN, ANDRÁS, „Le preghiere per i defunti e riti funebri nella Chiesa bizantina”, in *Folia Athanasiana* 20 (129–166); UŐ, „Lo sviluppo dei riti funebri nel rito bizantino”, in *Folia Athanasiana* 21 (2019) 7–46. UŐ, „Alcuni temi teologici dei testi di riti funebri nel rito bizantino”, in *Folia Athanasiana* 22 (2020) 55–82.

- 8 Lásd *Szerkönyv* (2. láb.), 114–135. – Megjegyzendő, hogy az első szerkönyvekben még nem szerepelt a papi temetés szertartása (1883-ban és 1907-ben), csak a későbbi kettőben (1927-ben és 1964-ben). Ehhez lásd IVANCSÓ ISTVÁN, *A magyar görög katolikus egyház szerkönyvei*, (Athanasiana Füzetek 3.), Nyíregyháza 1999; különösen is a szerkönyvek tartalmának összefoglaló táblázatát, uo., 17–19.
- 9 Lásd *Εὐχολόγιον το μέγα*, Róma 1873. (A továbbiakban: *Εὐχολόγιον το μέγα*.) Rohály Ferenc ezt fordította le 1955. július 2. és december 4. között, ám ez a fordítás mind a mai napig csak gépirásos változatban létezik: ROHÁLY FERENC, *A nagy imádságos könyv*, [Makó] 1955. (A továbbiakban: *Nagy imádságos könyv*.)
- 10 BRUNI, *I funerali di un sacerdote* (1. láb.), 146–158. még egy negyedikről is szól – a „Minden szellem és minden test Istene” kezdetűről –, jelezve, hogy ez közös minden temetési szertartásban. Sőt, azt is írja róla, hogy összesen kilenc alkalommal van meg a papi temetésben. A VII. és VIII. táblán pedig bemutat három fényképet, melyeken egy templom romjai láthatók a Negev pusztájában, s hozzáfűzi: „Az ásatások folyamán egy 600 körüli papiruszt is találtak, amely a *Minden szellem és minden test* kezdetű imádságot tartalmazza”. Uo., a 128. és 129. oldal között.

Úristen (Δέσποτα Κύριε ὁ Θεός¹¹), ami a koporsó mellett a teremtő és gondviselő Istenre irányítja a figyelmet, aki a világ és az ember felett uralkodik.¹² Némiképp még ez utóbbi csoportba sorolható az ötödik imádság kezdete is, amely az „Erők Uráról” (Κύριε τῶν Δυνάμεων¹³) szól. Csak a két utolsó esetben egyszerűbb a megszólítás: „Úr” (Κύριε).

A bizánci egyház imádságaira általában jellemző, hogy a megszólítás után hosszas „captatio benevolentiae” jelenik meg bennük, vagyis Isten jó tulajdonságainak felsorolása, ami miatt bizakodva lehet arra tekinteni, hogy teljesíteni fogja az utána megfogalmazott kérést. Az első négy imádságban ez meglehetősen bőséges. Az ezekben lévő gondolatokra az jellemző általában, hogy a teremtés, gondviselés, üdvözítés gondolatsorát ívelik át.¹⁴ Isten mind-ezekben működik! Jósága az ember felé irányuló minden cselekvésében megjelenik, ezért ezek megfogalmazása után már lehet kérni is tőle.

Így következnek az imádságokban a kérések. Természetesen arról szólnak ezek, hogy a „megszólított” és „megdicsért” Isten üdvözítse az elhunyt áldozópapot. Az egyéb liturgikus szövegekben megszokott megfogalmazások találhatók itt is. Vagyis olyanok, hogy vegye magához Isten az elhunyt lelkét, bocsássa meg bűneit, nyugtassa meg a szentek között. Az „Ábrahám, Izsák és Jákob kebelében” (εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ¹⁵) kifejezés kétszer (az első és harmadik imádságban), az „Ábrahám kebelében” (ἐν κόλποις Ἀβραὰμ¹⁶) pedig egyszer fordul elő az imádságokban (az ötödikben). Meg kell jegyezni, hogy az ötödik imádság meglehetősen eltér a többitől. Ugyanis nemcsak az elhunyt papért szól, hanem a hozzátartozókért is (sőt, elsősorban értük!), hogy a jóságos Isten enyhítse a gyász fölött érzett fájdalmukat. Egyébként terjedelmében is ez a legrövidebb imádság a hét közül.

Minden ima az Úr dicsőítésével zárul. Elsősorban Jézus Krisztusra irányul ez, de aztán kitejesedik a Szentháromság dicsőítésében. A visszatérő formula szerint az elhunyt áldozópapnak „feltámadása, élete és nyugalma” Jézus Krisztus, és ezért dicsőítjük őt a „kezdetnélküli Atyával” és az „elevenítő

11 *Εὐχολόγιον το μέγα* (9. l.áb.), 289.

12 Ez jelenik meg minden temetési szertartás és halotti megemlékezés imádságában: „Minden szellem és minden test Istene, ki letiportad a halál, legyőzted az ördögöt és világodnak életet ajándékoztál”. Lásd Szerkönyv (2. l.áb.), 72. – Ω Θεός τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός... Lásd *Εὐχολόγιον το μέγα* (9. l.áb.), 252.

13 *Εὐχολόγιον το μέγα* (9. l.áb.), 292.

14 Ezek részletezését a tartalmi elemzésben végezzük el.

15 *Εὐχολόγιον το μέγα* (9. l.áb.), 289. és 291. Az utóbbiban: „ἐν κόλποις Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ”.

16 *Εὐχολόγιον το μέγα* (9. l.áb.), 293.

Szentlélekkel” együtt. Mindenesetre a hét imádságból hat krisztológiai ima. A legelső viszont az Atyához irányul, hogy adja meg „a mi Urunk Jézus Krisztusnak kegyelme, irgalma s emberszeretete által” az üdvösséget az elhunyt áldozópapnak.¹⁷ Mindezek mellett az figyelhető meg a záró doxológiákban, hogy egységes a szövegük (a magyar fordításban, de bizonyára az eredeti görögben egyaránt), csupán apró eltérések találhatók bennük.¹⁸

3. A hét imádság tartalma

A papi temetés hét imájának szövegét áttekintve és egy-egy gondolatot kiemelve belőlük – teljesen önkényes módon – a következő bővített mondatot tudjuk összeállítani: Mivel az elhunyt áldozópap „a te nevedért fáradozott szent hajlékodbán, [ahol] templomod szolgálatára rendelted, [ezért] bocsásd meg vétkezéseit [és] enyhítsd elhunyt szolgád hozzátartozóinak sírását, emlékezzél meg [róla, hogy], mennyei szent oltárodnál is szolgáljon neked”. – Ezeket a gondolatokat alkalmazzuk és tüntetjük fel a következő részek alcímeiben.

3.1. A te nevedért fáradozott

„Uralkodó Úristenünk, ki egyedül vagy halhatatlan, megközelíthetetlen világoságban lakozol, ki halált küldesz és életet ajándékozol, ki letaszítasz az alvilágba s újra fölemelsz, te bölcsességgel alkottad az embert s ismét a földbe téríted vissza a lélek adósságát eltörölve, kérünk, vedd magadhoz szolgádnak, N. áldozópapnak lelkét s nyugtasd meg őt Ábrahám, Izsák és Jákob kebelében. Add neki igazságod koszorúját, az üdvözültek örökségét kiválasztottaid dicsőségére; s mivel e világon a te nevedért fáradozott, nyerve el a szentek hajlékában gazdag jutalmadat a te egyszülött Fiaid, a mi Urunk Jézus Krisztusnak kegyelme, irgalma s emberszeretete által, kivel áldott vagy legszentebb, jóságos és elevenítő Lelkeddél együtt, most és mindenkor és örökkön-örökké. Ámen”.¹⁹

17 Szerkönyv (2. láb.), 119. Az *Εὐχολόγιον το μέγα* (9. láb.), 289. nem hozza a könyörgés záradékát, csak három ponttal jelzi. A *Nagy imádságos könyv* (9. láb.), 286. szövege pedig ezt írja: „Egyszülött Fiaid kegyelmével, könyörületességével és emberszeretetével”.

18 Biztosat azért nem lehet itt mondani, mert – mint az előbbi lábjegyzet konkrét helyet említve írja – a görög szövegben sehol nincs végig kiírva ez a záradék. Am éppen emiatt – mármint azért, hogy csak három pont jelzi a folytatást – joggal feltételezhető, hogy egyforma, illetve állandó ez a záró szövegrészlet.

19 *Szerkönyv* (2. láb.), 118–119.

Érdemesnek tűnik megjegyezni, hogy ez az első imádság a hét közül a görögben is az első helyen szerepel a papi temetés szövegében.²⁰

Amint az előzőekben láttuk, a hét temetési imádság közül ez az egyetlen, amely közvetlenül az Atyához szól. Viszont az is tény, hogy záró doxológiájában szentháromságossá válik, amikor Jézus Krisztus „által” (pontosabban: „kegyelme, irgalma s emberszeretete által”) kéri az üdvözülést az elhunyt pap számára.

Az imádság ősiségére mutatnak a megszólítás után következő archaizáló gondolatok. Istennek olyan alapvető tulajdonságait és tevékenységeit sorolja fel az ima, amelyek az Ó- és Újszövetségben találhatók. Az első gondolat rögtön szentírási, és Szent Pál tanításából idéz. Isten – akit ő a boldog és egyedüli uralkodónak, a Királyok Királyának és az Urak Urának nevez – „egyedül halhatatlan, aki megközelíthetetlen fényességben lakik” (1Tim 6,16).²¹ A második gondolat az Isten egyeduralmára vonatkozik: ő az élet és a halál Ura. Ószövetségi ihletre úgy fogalmaz, hogy nemcsak életet és halált tud adni, hanem az alvilágba is letaszít, illetve onnan felemel. Sámuelnél így olvassuk ennek megfogalmazását: „Az Úr adja a halált és az életet, letaszít az alvilágba és felhoz onnan” (1Sám 2,6).²² A temetési ima ez után arról szól, hogy Isten bölcsességével alkotta az embert. Íme, Salamon király imádsága elején pedig – amikor Istenhez fordul bölcsességért – szó szerint ezt találjuk: Atyáim Istene, aki „bölcsességgel alkottad az embert” (Bölcs 9,2). A temetési ima azzal a gondolatsorral folytatódik, hogy az így létrehozott emberre a halál vár, amit a Biblia a bűnbeesés következményeként ír le. Ezért kell elszenvednie a fáradtságos munkát is. Majd a Teremtő így folytatja: „amíg vissza nem térsz a földre, amiből lettél. Mert por vagy és a porba térsz vissza” (Ter 3,19). De nem reménytelen a helyzet, mert Isten, aki „újra fölemel”, elengedi a lélek adósságát (χρέος),²³ vagyis megbocsátja a bűnöket, ami az üdvösség sine qua non-ja. Világos utalás található itt – bár a szöveg nem jelzi – a Miatyánk szövegére. A „bocsásd meg vétkeinket” (Mt 6,12) kifejezés az Újszövetség ere-

20 *Εὐχολόγιον το μέγα* (9. láb.), 289. – Magyar fordításban *Nagy imádságos könyv* (9. láb.), 286.

21 A szentírási idézeteket a Biblia hivatalos fordításából vesszük, amely a Szent István Társulat kiadása. Az ettől eltérő eseteket mindig jelezzük. Itt azonban érdemes utalni arra, hogy a Káldi-Neovulgáta fordításhoz jobban simul a szerzőnk szövege: Isten „megközelíthetetlen világosságban lakik”.

22 Ez a gondolat a világi emberek temetési szertartásában is jelen van, az úgynevezett „búcsú-imádságban”: „ki az élők és holtak felett uralkodik, ki halált küldesz és életet ajándékozol, ki letaszítasz az alvilágba s újra fölemelsz”. Lásd *Szerkönyv* (2. láb.), 87.

23 *Εὐχολόγιον το μέγα* (9. láb.), 289.

deti görög szövegében úgy szól, hogy „engedd el adósságainkat” (ἄφεσις ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν). Ezért fogalmazhatja meg Dávid a tanítókölteménye elején, hogy „boldog, akinek a bűne megbocsátva, akinek be van fődve gonoszsága” (Zsolt 32,1).

Az imádság második részében következnek a kérések. Először azt kéri a temetés végzője, hogy a megszólított és sok szép tulajdonsággal, illetve tevékenységgel ellátott Uralkodó Úristen vegye magához az elhunyt áldozópap lelkét. Kérő formában az a lelkület található itt, amit maga Jézus Krisztus tanúsított az Atya iránti végtelen engedelmességével: „Atyám, a te kezedbe ajánlom lelkemet” (Lk 23,46). Az, amit már a zsolttáros is megfogalmazott: „Kezedbe ajánlom lelkemet, te megváltasz, Uram” (Zsolt 31,6). Illetve, amit Szent István diakónus a megkövezése közben mondott: „Uram, Jézus, vedd magadhoz lelkemet” (ApCsel 7,59). A halál ősi időktől fogva – a különböző civilizációk szerint – a megnyugvás helye, illetve állapota. A papi imádságban is megjelenik ez a gondolat, mégpedig bibliai alapokon. Az ószövetségi ősatyáknak, Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak a kebele az a „hely”, ahol az örök boldogság állapotában lehet létezni. Legvilágosabb evangéliumi hely erre vonatkozóan a gazdag emberről és a koldus Lázárról szóló példabeszéd. A szívtelen gazdag a pokolban gyötrődve meglátta távolról „Ábrahámot és kebelén Lázárt” (Lk 16,23). Ennek tudatában szól az imádság kérése is az Ábrahám kebelén való megnyugvásért.²⁴ A következő kérés az igazság koszorújért szól. Szent Pál apostol vallomásában található ennek szentírási alapja. Miután elmondja, hogy a jó harcot megharcolta, élete pályáját végigfutotta, így folytatja: „készen vár az igazság győzelmi koszorúja” (1Tim 2,8). A Jelenések könyve is említi, hogy aki mindhalálig hű, az megkapja „az élet koszorúját” (Jel 2,10). Az „üdvözültek öröksége” a Szentírás általános tanítása szerint az Isten Országá,²⁵ ami azoknak jut osztályrészül, akik – az előző gondolat-hoz csatlakozva – elnyerték az élet koszorúját. Az ima azzal folytatódik, hogy ezt a kiválasztottak dicsőségére kapja meg az elhunyt pap. Párhuzamba lehet

24 Ez a sajátos bizánci kifejezési forma megtalálható a legősibb nyelvemlékeink közül való Halotti beszédben is, amely egy pap, illetve szerzetespap temetésén hangzott el. Ehhez lásd SZTRIPSKY HIADOR, „A Halotti Beszéd és Könyörgés mint a görög szertartás emléke”, in SZABÓ JENŐ, *A görög-katolikus magyarság utolsó Kalvária-útja 1896-1912.*, Budapest 1913, 403–419.

25 A temetésen is eléneklik a boldogságokat, melyben ott szerepel: „Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa” (Mt 5,3), illetve: „Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyeknek országa” (Mt 5,10). Lásd *Szerkönyv* (2. láb.), 82.; utalás-ként a 130. és 131.

állítani azzal, amit már a Sirák fia könyve megírt Mózesről: Isten „megdicsőítette... s megmutatta neki dicsősége fényét” (Sir 45,3–4).

Ezek után következik a papi temetés imádságában harmadik részként az indoklás. A „mivel” kötőszó kezdi ezt. Az a kifejezés, hogy „a te nevedért fáradozott”, kettős tartalmat hordoz. Egyrészt: milyen szép, ha a pap is úgy tud életével elszámolni, ahogy maga Jézus Krisztus tette a főpapi imájában: „megismertettem velük nevedet” (Jn 17,26)! Másrészt: a bibliai felfogás szerint a „név” az egész személyt jelenti.²⁶ Tehát a papnak azt az alapvető feladatot kellett teljesítenie, hogy megismertesse Istent az emberekkel. S minthogy ezt megtette, megérdemli, hogy – az imának Isten felé irányított szavával – elnyerje a „szentek hajlékában gazdag jutalmadat”. A „szentek hajléka” utalhat a „szentek közösségére” is,²⁷ amelyben már földi életében részesedett a pap – mint minden más keresztény ember –, és amelynek teljessége a halál után valósul meg. A „gazdag jutalom” pedig egybecseng a boldogságokban – a temetésen is – énekelt szöveggel: „Örüljete és vigadjatok, mert a ti jutalmatok bősége a mennyekben” (Mt 5,12).²⁸

Az imádság negyedik, záró része a doxológia. Mint már szó volt róla, ennek megfogalmazása itt – és csak ebben az esetben – nem krisztológiai, mert az Atya felé irányul, amit világosan jelez az „által” kötőszó. Tehát az Atyától kérjük Jézus Krisztus „kegyelme, irgalma s emberszeretete által” az üdvösséget. Ám a szentháromsági vonatkozás is megjelenik itt, mert az a kitétel, hogy „áldott vagy”, a legszentebb, jóságos és elevenítő Lélekre is irányul.

3.2. Szent hajlékban

„Úr Istenünk, ki az eget, földet s mindazt, ami bennük van, kezdeddel tartod fenn, és aki tőlünk elköltözött testvérünknek, a te szolgádnak, N. áldozó-papnak minden cselekedetét ismered, melyeket szent hajlékban végbevitt, most, midőn akaratom szerint eltávozik tőlünk, kérünk téged, jóságos és

26 A sok liturgikus utalás közül csupán egyetlen, kifejezöt említünk, ami a Szent Liturgiában az anafora lezárásakor hangzik el: „És add, hogy egy szájjal és egy szívvel dicsőítsük és magasztaljuk a te legtisztesebb és fölséges nevedet, Atya és † Fiú és Szentlélek, most és mindenkor és örökkön-örökké!” Lásd *A görög szertartású katolikus egyház szent és isteni liturgiája a legszentebb áldozat bemutatását megelőző imákkal s isteni tiszteletekkel kiegészítve*, Nyíregyháza, Jóba Elek könyvnyomdája, 1920, 145. (A továbbiakban: *Liturgikon*.)

27 GÁL FERENC, „szentek egyessége”, in DIÓS ISTVÁN (szerk.), *Magyar Katolikus Lexikon*, Budapest 2007, XII. köt., 938–939.

28 Vö. 25. láb. – Az evangéliumban: „Örüljete és ujjongjatek, mert nagy lesz a mennyben a jutalmatok” (Mt 5,12).

emberszerető Urunk, bocsásd meg jósággal szándékosan és akaratlanul elkövetett vétkezéseit s helyezd őt a világosság honába, az élők sorába s az igazak hajlékába összes szentjeiddel együtt. Mert te vagy feltámadása, élete és nyugalma tőlünk elköltözött szolgálódnak, N. áldozópapnak, Krisztus Istenünk, és téged dicsőítünk kezdetnélküli s egylényegű Atyáddal, legszentebb, jóságos és elevenítő Lelkeddel együtt, most és mindenkor s örökkön-örökké. Ámen”.²⁹

Magyar görögkatolikus szerkönyvünkben ez a második imádság. A görög eredetiben nincs meg.³⁰ Ámde a tartalma annál fontosabb, ugyanis kiemelő gondolata az, hogy az elhunyt pap a templomban tevékenykedett.

Ezt az imádságot is áthatják a bibliai gondolatok. Az első a kezdet kezdetére megy vissza,³¹ bár nem közvetlenül a teremtésről, hanem már a gondviselésről, a világnak létében való fenntartásáról szól. Antropomorf módon jelzi, hogy Isten mindent a kezével tart fenn. Megemlékezik erről a teremtés csodálatos himnusza is, amit minden alkonyati istentiszteletben imádkoztat az Egyházunk: „fölnyitván kezdet, minden betelik jóval” (Zsolt 103,27).³² Az újszövetségi levél pedig így fogalmaz: Jézus Krisztus, a mindenség örököse „mindent fenntart hatalmának igéjével” (Zsid 1,3).³³ A megszólítással együtt ez volt az Isten gondviselői tevékenységének a felidézése, ami egyben az ő „jóakarátának” megszerzésére is irányult. Ez után következik a fő gondolat: az eltávozott áldozópap minden cselekedetét ismeri az Úr, amiket a templomban végbevitt, és ezért kell kérni – bár még egy gondolat között van az imában – a bűneiért való bocsánatot. A zsoldáros mondja, hogy az Úr a mennyből letekint az emberekre: „Ő alkotta mindnyájuk szívét és ismeri minden tettüket” (Zsolt 33,15). Ez vonatkozik a papra mint emberre, de még inkább mint felszentelt szolgára! Nemcsak emberileg lehet bűnt elkövetni, hanem bármi-

29 Szerkönyv (2. láb.), 120.

30 Valójában – amint BRUNI, *I funerali di un sacerdote* (1. láb.), 145. írja – a különféle ősi kódexekben és későbbi kéziratokban mintegy huszonöt olyan temetési imádság szerepel, melyek aztán a nyomtatott változatokba nem kerültek be, s melyekkel kapcsolatban megjegyzi, hogy külön tanulmányt lenne érdemes készíteni róluk.

31 Éppen úgy, mint a papszentelésben, a kézfeltétel utáni imádságban, amikor a szentelő püspök így imádkozik: „Kezdet és vég nélkül való Isten, ki minden teremtménynél idősebb vagy”. Lásd KEPICS MIHÁLY (szerk.), *A papszentelés rendje*, [Nyíregyháza 2005], 17. (A továbbiakban: *Papszentelés*).

32 *Dicsérjétek az Urat! Görögszertartású katolikus énekeskönyv vasár- és ünnepnapi szolgálatok és énekei*, Budapest 1994, 109. (A továbbiakban: *Énekeskönyv*.)

33 Ez a Káldi-Neovulgáta fordítás talán jobban alkalmazható az imádsághoz. A Szent István Társulaté így szól: „ő [Krisztus] tartja fenn hathatós szavával a mindenséget”.

lyen papi munka végbevitelére, illetve a templomi szolgálat közben is.³⁴ S talán ez utóbbi komolyabban esik latba Isten színe előtt. Mindenesetre, a pap sem mentes a bűntől!³⁵ Az ima azzal folytatódik, hogy a jelenre, a tényleges bűcsúzásra, illetve bűcsúztatásra utal. Akkor kerül az imádságban megfogalmazott kérés Isten színe elé, amikor az elhunyt pap az Úr akarata szerint eltávozik a földi életből. A Biblia elejére mehetünk itt vissza: a bűnbeesett ember felé nyilvánította ki Isten azt az akarátát, hogy a földbe kell visszatérnie (Ter 3,19).

Ezek után következnek az imádságban a kérések a jóságos és emberszerető Úr felé. Mind a két jelzőnek³⁶ fontos szerepe van itt: Isten jóságára és emberszeretetére történik hivatkozás, s mikor kellene ezt jobban tenni, mint éppen akkor, amikor az örök életbe való átköltözésről van szó?! Ennek fényében kéri az ima, hogy az Úr bocsássa meg az elhunyt papnak szándékosan és akaratlanul elkövetett vétkezeit. Nem véletlen vagy hibás elírásról van itt szó – tudniillik, hogy a pap „akaratlanul” is követett el bűnöket –, ugyanis a halottakért végzett ekténiák állandó részét képezi.³⁷ Sőt, a Szent Liturgiában a kis bemenet után így imádkozik az áldozópap: „Bocsásd meg minden szándékosan vagy akaratlanul elkövetett vétkeinket”.³⁸ Majd itt tovább konkretizálódik a kérés: helyezze őt Isten a világosság honába, az élők sorába, az igazak hajlékába az összes szenttel együtt. Nem nehéz észrevenni, hogy Szent Pál szavai visszhangzanak itt, amit ő nem kérésként, hanem buzdításként fogalmazott meg: „Örömmel adjatok hálát az Atyának, aki arra méltatott

34 Az ószövetségi áldozatok között éppen ezért szerepel ilyen előírás: „Engesztelő áldozat szakrális vétségért”. Lásd a Lev 5,14–19 előtt felíratát (a Káldi-Neovulgáta változatban).

35 Nem véletlen, hogy a Szent Liturgia szövegében is többszörös utalás történik rá: „Bocsásd meg minden szándékosan vagy akaratlanul elkövetett vétkeinket”; „Tégy alkalmasakká minket, kiket ezen szolgálatodra rendeltél, hogy Szentlelked ereje által feddhetetlenül és botlás nélkül, lelkiismeretünk tiszta bizonyosságában segítségül hívhassunk téged minden időben és minden helyen”; „Tisztíts meg lelkünket és testünket minden testi és szellemi fertőzéstől! Engedd, hogy elítélés nélkül s ártatlanul szolgáljunk szent oltárodnál”; „Tisztíts meg lelkeket és szívemet a rossz lelkiismerettől”; „Tégy alkalmasokká bennünket, hogy ajándékokat és lelki áldozatokat mutassunk be neked bűneinkért s a nép vétségeiért”; „Tiszta lelkiismerettel részesüljünk mennyei és rettenetes titkaidban”. – Lásd *Liturgikon* (25. láb.), 117.; 123.; 124.; 125.; 128.; 146. A többes számú megfogalmazás minden esetben „fejedelmi többest” jelent.

36 A Szent Liturgiában háromszor is jelen van ez a jelzős szerkezet. Először a második antifona utáni kis ekténia fennhangjában: „Mert jóságos és emberszerető Isten vagy, és téged dicsőítünk”. *Liturgikon* (25. láb.), 114. Másodszer a hívőként mondott második imádságban: „leborulunk előtted, és kérünk téged, jóságos és emberszerető, hallgasd meg könyörgéseinket”. *Uo.*, 124. Harmadszor az elbocsátó imádságban: „üdvözítsen minket, mint jóságos és emberszerető”. *Uo.*, 155.

37 *Liturgikon* (25. láb.), 111.; 184.

38 *Liturgikon* (25. láb.), 117.

benneteket, hogy részetek legyen a szentek örökségében, a világosságban; kiragadott minket a sötétség hatalmából, és áthelyezett szeretett Fia országába” (Kol 1,12–13).

A kérések teljesítésének indoklása a „mert” kötőszóval kezdődik, és Jézus Krisztusra vonatkozik: „mert te vagy feltámadása, élete és nyugalma tőlünk elköltözött szolgálóknak, N. áldozópapnak”.³⁹ A hivatkozás egyértelmű. Jézus Krisztus mondta saját magáról: „Én vagyok a feltámadás és az élet” (Jn 11,25). Az evangéliumi szöveg folytatása pedig arról szól, hogy aki hisz benne, még ha meghal is, élni fog. Az elhunyt áldozópap számára is, aki hitt benne, következik a feltámadás és az élet. Fontos itt a harmadik kifejezés is, vagyis az, hogy az Úr „nyugalma” is az elköltözöttnek. A Zsidókhoz írt levél szerzője azt írja, hogy ennek a hit az alapja, s a földi életben kell munkálkodni azon, hogy ez meg is valósuljon; addig, amíg „még érvényben van az ő nyugalma való bemenetelünk ígérete” (Zsid 4,1). A halott számára pedig már csak kérni tudják az imádkozók – de fontos, hogy kérjék az „örök emlék” kérése mellett – a „boldog nyugalmat”.⁴⁰

Az imádság záró doxológiája itt – mint a többi következő imádságban is – krisztológiai, amit itt a „te vagy” kitétel teljes mértékben igazol,⁴¹ de kiteljesedik a Szentháromság dicsőítésében. A jelen keretek közé nem fér be, hogy a Szentháromság személyeinek jelzőit elemezzük.

3.3. Templomod szolgálatára rendelted

„Hálát adunk neked, Úristenünk, mert egyedül te élsz örökké, tied a megfoghatatlan dicsőség, kimondhatatlan emberszeretet s örökkétartó királyság, személyválogatás nincs nálad, mert minden embernek, ki az élet véghatárát betöltötte, közös sorsává titted a halált. Ezért kérünk téged, Urunk, hogy a mi szolgatársunkat, a feltámadás és örök élet reményében elköltözött szolgálódat, N. áldozópapot Ábrahám, Izsák és Jákob kebelében nyugtasd meg, és miképp a földön templomod szolgálatára rendelted őt, úgy bocsásd, Uram, mennyei oltárodhoz is, s miként a földön lelki méltósággal ékesítetted, úgy elítélés nélkül fogadd be őt az angyalok dicsőségébe is. Életét a földön megdicsőítetted, halála után is te helyezd el őt igaz szentjeid útjain és lelkét is

39 *Szerkönyv* (2. láb.), 120.

40 A minden halotti szertartás végén jelen lévő kérés: „Adj, Urunk, tőlünk elköltözött szolgálóknak boldog nyugalmat és örök emléket”. *Liturgikon* (25. láb.), 185.

41 Nemcsak itt, hanem a harmadik, ötödik és hatodik imádságban is szerepel a „te vagy” kifejezés; a negyedik és hetedik imában pedig a szövegösszefüggés adja, hogy erről van szó.

magad iktasd azok közé, akik előtted öröktől fogva kedvesek. Mert te vagy föltámadása, élete és nyugalma elhunyt szolgálóknak, N. áldozópapnak, Krisztus Istenünk, és téged dicsőítünk kezdetnélküli Atyáddal, legszentebb, jóságos és elevenítő Lelkeddel együtt, most és mindenkor s örökkön-örökké. Ámen”.⁴²

Szerkönyvünkben ez a harmadik ima, de a görögben a második.⁴³ A hét közül ez az egyetlen, amely hálaadással kezdődik.

Sokat mond az imádság kezdő szava: „Hálát adunk”;⁴⁴ a görög eredetiben pedig: „Εὐχαριστοῦμεν”.⁴⁵ Ez a megszólításban szereplő „Úristenre” vonatkozik. Ugyanakkor lehetne ezt vonatkoztatni egy lezárult papi életre is: hálát adunk érte Istennek. Ám ezt – bármilyen szép is lenne – a szöveg nem engedi meg. Ugyanis az utána álló „mert” kötőszó miatt mind a hat következő gondolat Istenre irányul, amelyek mindegyikével az ő „jóindulatát” kívánja megszerezni a temetést végző pap az elhunyt számára. S mint az eddigiekben is, itt is szentírási megalapozással teszi ezt. Azért adunk hálát Istennek, mert örökké él, és övé a megfoghatatlan dicsőség. Szent Pál apostol így szól erről: a Királyok Királya és Urak Ura „egyedül halhatatlan, aki megközelíthetetlen fényességben lakik... övé a dicsőség” (1Tim 6,16). De a temetési ima szerint övé az „emberszeretet” is, aminek a földi élettől való búcsúzásnál nagy jelentősége van. Szintén az apostol írja: amikor „üdvözítő Istenünk nyilvánította jószágát és emberszeretetét, megmentett minket” (Tit 3,4). Az emberszeretet – *φιλανθρωπία* – Isten legfontosabb megnyilvánulása az ember felé.⁴⁶ Az imádság szerint továbbá övé az „örökkétartó királyság” is, amit pedig az ószövetségi könyv említ. Dániel próféta könyvében – s benne is – Nebukadnezár levele írja Istenről, hogy csodái milyen hatalmasak és hogy „királysága örökkétartó királyság” (Dán 3,33). Végül az imádságnak ebben a részében utolsó gondolatként van benne az, hogy Isten nem személyválogató, s ezért mindenkinek meg kell halnia. Szent Pál apostol írja az Úrról, aki a mennyben lakozik, hogy „nála nincs személyválogatás” (Ef 6,9). Sőt, a te-

42 Szerkönyv (2. láb.), 122.

43 *Εὐχαρολόγιον το μέγα* (9. láb.), 291. – Magyar fordításban *Nagy imádságos könyv* (9. láb.), 287.

44 Szerkönyv (2. láb.), 122.

45 *Εὐχολόγιον το μέγα* (9. láb.), 291.

46 „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen” (Jn 3,16). Ehhez lásd IVANCSÓ ISTVÁN, „Isten emberszeretete – La filantropia di Dio”, in *Athanasiana* 20 (2005) 177–183.

kintélyeseket figyelmezteti, hogy „az Isten nem személyválogató” (Gal 2,6).⁴⁷ „Közös sors” a halál mindazok számára, akik „életük véghatárát betöltik”, s a zsolttáros így ír erről: „Éveinknek száma legfőljebb hetven, s ha erősek vagyunk, eljutunk nyolcvanig. Ebből is a legtöbb betegség, hiú fáradozás; gyorsan elszállnak, hamar végük szakad” (Zsolt 89,10).⁴⁸ Az Apostol pedig azt tanítja a „közös sorsról”, hogy a bűn folyományaként „a halál minden embernek osztályrésze lett” (Róm 5,12).

Az „ezért” kötőszó jelenti ebben az imádságban a következő rész kezdetét: a kérésekét. A megszólítás és az Isten jóindulatának megnyerésére irányuló gondolatok után következik ez a rész. A temetést végző személy többes számban fogalmaz: azt kéri, hogy „szolgatársunkat” nyugtassa meg az Úr. Ugyanis a papi temetést többen végzik, akik az Úr ügyében valóban szolgatársai az elhunytaknak. Az angyal így figyelmeztette az előtte leboruló Szent János apostolt: „Csak neked és testvéreidnek vagyok szolgatársa” (Jel 2,4,9). A két következő gondolat már az előbbi imákban is szerepelt. Vagyis a feltámadás és örök élet reményére való utalás (Jn 11,25),⁴⁹ illetve az Ábrahám, Izsák és Jákob kebelében való megnyugvás kérése (Lk 16,23).⁵⁰ – Az imádságban ezek után két párhuzamos kérés jelenik meg, egy-egy „miként” és „úgy” kötőszóval bevezetve. Miként a földi templom szolgálatára lett rendelve a pap, úgy szolgálhasson a mennyei oltárnál is; illetve miként a földön lelki méltósággal lett felékesítve,⁵¹ úgy részese lehessen az angyalok dicsőségének is. Már az ószövetségi papok is a szent sátor és a templom szolgálatára lettek rendelve (Zsid 9,1–10). Az Újszövetségben pedig Krisztus örök főpapságából részesedve végzik a szolgálatukat (Zsid 6,20). A Jelenések könyve ír az angyalok mennyei szolgálatáról is: egy „angyal, megállt az oltár előtt, aranyfüstölő volt nála. Sok tömjént kapott, hogy az összes szent imádasával tegye az aranyoltárra, amely az Isten trónusa előtt állt. Az angyal kezéből a tömjén füstje a szentek imádasával felszállt az Isten elé” (Jel 8,3). Az imádság tehát azt kéri, hogy az elhunyt pap is részesedhessen az angyalok dicsőséges

47 A Békés-Dalos fordítás szerint.

48 Alapos összefoglalót ad erről JAKUBINYI GYÖRGY, *Az ember életkora a Biblia szerint*, Gyulafehérvár, 2015 (kézirat).

49 Az evangéliumban: „Én vagyok a feltámadás és az élet”.

50 Lásd a szívtelen gazdag és a koldus Lázár történetében. Vö. 24. láb. – Itt pedig lásd a temetési első imádságban.

51 A papszentelési imádságban így hangzik: „azokat, akik e rendfokozatban igazságod ígéjének szolgálatára felszenteltetnek, a »presbyter« elnevezéssel díszítetted fel”. Lásd *Papszentelés* (30. láb.), 17–18.

szolgálatában. – Már nem az említett kötőszakvakkal, de egy harmadik kérés is csatlakozik ide. Azt kéri a temetés végzője az imádságban, hogy az Úr, aki az elhunyt életét megdicsőítette a földön, a halála után is a szentek dicsőségében helyezze el a lelkét.⁵² A papszentelés folyamán a szentelő püspök még csak kérésben fogalmazta meg azt, hogy a papságához méltóan éljen az újszentelt.⁵³ Így juthat el majd az „angyalok dicsőségébe”. Az angyalok lételeme az Isten dicsőítése (Iz 6,3), illetve ennek a betlehemi eseménynél kifejezést is adnak (Lk 2,14). – Az imádság kérő része azzal zárul, hogy az elhunyt a szentek közé legyen beiktatva, azok közé, akik „a kiválasztás szerint kedvesek” (Róm 11,28) az Úr előtt.

Végül a harmadik imádság is a szentháromsági doxológiával zárul. Előbb Krisztushoz szól, aki „föltámadása, élete és nyugalma” az elhunyt papnak. Aztán őt dicsőítjük az Atyával és a Szentlélekkel együtt.

3.4. Bocsásd meg vétkezeit

A papi temetési imádságok közül a negyedik a leginkább bűnbánati jellegű ima. Bibliai utalásokkal teli első részében felvázolja nemcsak a teremtés, hanem a bűnbeesés történetét, majd pedig a megváltás tényét is. Ez az imádság a görög euchologionban nincs meg.

„Uralkodó Úristenünk, ki bölcsességeddel alkottad és isteni képedre teremtetted az embert és halhatatlan lelket leheltél bele és a földre helyezted őt a föltámadás és az örök élet reményét ajándékozván neki, miután áthágta parancsodat, magad szálltál le a földre, emberszerető Jóságos, hogy újra megjavítsd a te kezéd teremtményét. Azért kérünk téged, legszentebb Uralkodó, nyugtasd meg a te szolgádnak, N. áldozópapnak lelkét a világosság, nyugalom és felüdülés helyén. Bocsásd meg vétkezeit, melyeket szóval, tettel vagy gondolattal elkövetett, mert jóságos és emberszerető Isten vagy, és téged dicsőítünk kezdetnélküli Atyáddal s legszentebb, jóságos és elevenítő Lelkeddal együtt, most és mindenkor s örökkön-örökké. Ámen”.⁵⁴

52 A világiak temetése folyamán, illetve a halotti megemlékezésekben is elhangzik az ének: „A megdicsőült igazak lelkeivel nyugtasd meg, Üdvözítőnk, a te [elhunyt] szolgádnak lelkét”. *Szerkönyv* (2. láb.), 71.; *Liturgikon* (25. láb.), 186.; *Énekeskönyv* (31. láb.), 917.

53 Az újszentelt áldozópapot „őrizd meg a feddhetetlen életben és megtörhetetlen hitben és méltóztassál Szentlelkednek e nagy malasztjára méltónak nyilvánítani. Tedd őt tökéletes szolgáddá, hogy mindenben tetszésed szerint s hozzád méltó módon éljen és gondviselésed hatalmával megajándékozotván, e nagy áldozópapi tisztet méltóképpen betöltse”. Lásd *Papszentelés* (30. láb.), 18.

54 *Szerkönyv* (2. láb.), 124.

A megszólítás olyan, mint az első imában volt. Nem egyszerűen az Úrhoz, hanem az „uralkodó” Úristenhez fordul.⁵⁵

Aztán következik itt is Isten üdvtörténeti tetteinek felsorolása. Az első imádságban már szerepelt kitételrel találkozhatunk az elején: „bölcsséggel alkottad” az embert (Bölcs 9,2). Ez aztán kibővül azzal, hogy isteni képedre teremtetted az embert: „Isten megteremtette az embert, saját kép-mására, az Isten képmására teremtette őt” (Ter 1,27). Majd tovább folytatva következik az, hogy halhatatlan lelket lehelt bele: „az Úristen megalkotta az embert a föld porából és orrába lehelte az élet leheletét. Így lett az ember élő-lénné” (Ter 2,7). Sőt, még tovább folytatódik a szentírási gondolatok sora: Isten Édent telepített, „és oda helyezte az embert” (Ter 2,8). Már a teremtésben megajándékozta Isten az embert a feltámadás és az örök élet reményével. Szent Pál apostol pedig Krisztus feltámadásának tényéről tanítva megerősíti: „Ha csak ebben az életben reménykedünk Krisztusban, minden ember-nél szájalomra méltóbbak vagyunk” (1Kor 15,12). Mivel az ember áthágta Isten parancsát, mindenkinek szüksége lett a megváltásra, mert „vétkeztek a törvényt megszegve, mint Ádám” (Róm 5,14). Ám az ima azzal folytatódik, hogy az emberszerető Isten leszállott a földre, amit karácsonykor ünneplünk, s amiről az Apostol így emlékezik meg a tanításában: „az Isten elküldte Fiát, aki asszonytól született, és ő alávetette magát a törvénynek, hogy kiváltson minket a törvény szolgaságából” (Gal 4,4–5). Ebben már benne van az imádság további gondolata is, amely megmondja a „miértet” is: hogy Jézus Krisztus megjavítsa (végső soron: üdvözítse) a teremtményét.

Az imádság harmadik részét ismét kötőszó jelzi: „azért”. Az előző bibliai és üdvtörténeti tényeket felsorolva, már kérhet is az imádság szövege. A világosság, a nyugalom és a felüdülés helyén való megnyugvást kéri először az elhunyt pap számára. Az első imában már szerepelt a világosság motívuma, amiről Szent Pál is megemlékezik: „részetek legyen a szentek örökségében, a világosságban” (Kol 1,12). A nyugalom és felüdülés témájában – bár áttételesen – ismét az ő tanítását lehet felfedezni: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív föl nem fogta, amit Isten azoknak készített, akik őt szeretik” (1Kor 2,9). Ez jelenik meg már Izajásnak az Isten szabadulást hozó ítéletéről szóló soraiban: a megváltottak „éneket zengve érnek a Sionra, s örök boldogságot tükröz az arcuk. Öröm és ujjongás jár a nyomukban, mert fájdalom és siralom nem lesz többé” (Iz 35,10). Mivel minden bűnre szükséges a bocsánat,

55 Vö. II. láb.

így az imádság is kéri az elhunyt áldozópap szóval, tettel vagy gondolattal elkövetett vétkeinek bocsánatát.⁵⁶

A záró doxológia itt a „mert” kötőszóval kapcsolódik az előző kérésekhez. Így hivatkozik Jézus Krisztus jóságára és emberszeretetére, és így torkollik a szentháromsági istendicsőítésbe, a kezdetnélküli Atyát és a legszentebb, jóságos, elevenítő Szentlelket említve.

3.5. Enyhítsd elhunyt szolgálód hozzátartozóinak sírását

Ez az ima a görögben a harmadik és egyben utolsó is, mivel ott a hétből csupán három szerepel.⁵⁷ Mint már szó volt róla, ez az imádság egy kissé eltér a többitől. Ugyanis bővebben foglalkozik az elhunyt áldozópap hozzátartozóinak vigasztalásával, mint magával az elhunytak a nyugalomával.

„Erők Ura, ki a szomorkodóknak öröme, a siránkozóknak vigasza és a csüggedőknek menedéke vagy, jóvoltodból enyhítsd elhunyt szolgálód hozzátartozóinak sírását, és gyógyítsd meg szívük könnyefakasztó fájdalmát, és a feltámadás s az örök élet reményében elhunyt szolgálodat, N. áldozópapot Ábrahám kebelében nyugtasd meg. Mert te vagy feltámadása, élete és nyugalma elhunyt szolgálodnak, N. áldozópapnak, Krisztus Istenünk, és téged dicsőítünk kezdetnélküli Atyáddal s legszentebb, jóságos és elevenítő Lelkeddel együtt, most és mindenkor s örökkön-örökké. Ámen”.⁵⁸

Az imádság megszólítása sajátos. Csak ebben az egy esetben szól így, hogy „erők Ura”.⁵⁹ Nyilvánvalóan a zsoltárokból kölcsönzött szóhasználatról van itt szó. Ugyanis a zsoltárok görög fordításában nyolc esetben⁶⁰ is szerepel a Κύριε τῶν Δυνάμεων kifejezés.⁶¹ A legideillőbbnek talán a következőt lehet tartani: „Erők Ura, Isten! Hallgasd meg imádságomat, vedd füleidbe, Jákob Istené” (Zsolt 83,13), hiszen így lehet hatásosan kérni a gyászolók fájdalmának enyhülését, illetve enyhítését.⁶²

56 Ez jelenik meg minden temetési szertartás és halotti megemlékezés imádságában: az ember szerető Isten bocsássa meg az elhunytak minden bűnét, „melyeket szóval, tettel vagy gondolattal elkövetett”. Lásd Szerkönyv (2. láb.), 72. – ...τὸ παρ’ αὐτοῦ παραχθὲν ἐν λόγῳ, ἢ ἔργῳ, ἢ διανοίᾳ... Lásd *Ἐὐχολόγιον το μέλα* (9. láb.), 252.

57 *Ἐὐχολόγιον το μέλα* (9. láb.), 292-293. – Magyar fordításban *Nagy imádságos könyv* (9. láb.), 289.

58 *Szerkönyv* (2. láb.), 126.

59 Vö. 13. láb.

60 Zsolt 45,8,12; 47,9; 68,7; 83,2.4.9.13 – A latinból való fordításban viszont a „Seregek Ura” kifejezés áll ezeken a helyeken.

61 Lásd GÖRÖGKATOLIKUS METROPÓLIA (kiad.), *Zsoltároskönyv*, Debrecen 2020.

62 A hatodik imaóra záró imádsága is így kezdődik a bizánci egyház szolozsmájában: „Erők Ura

A megszólítás után ebben a temetési imádságban is az a rész következik, amely szép és kedves dolgokat mond el az Úrról. Először a szomorkodók örömének nevezi. S Jób könyve szerint Istennek van hatalma arra, hogy „a gyászolókat szabadulással vidámitsa” (Jób 5,11).⁶³ Szent Pál pedig Isten kegyelméből saját magát is a „szomorkodók, és mégis mindig örvendezők” (2Kor 6,10) közé sorolja.⁶⁴ – Aztán következik az, hogy az Úr a siránkozók vigasza. Talán a legvilágosabb szentírási alapja a boldogságokban található ennek: „Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak” (Mt 5,4).⁶⁵ Ez nemcsak általános életállapotra, illetve élethelyzetre vonatkozik, hanem a temetésen különös jelentősége is van! – Harmadik jó tulajdonságként említi Istenről az imádság szövege azt, hogy a csüggedőknek menedéke. A temetésen vigasztalás nyújt ez a gondolat, amit Szent Pál is alátámaszt: „Isten, a csüggedők bátorítója” (2Kor 7,6).

Ezek után következik az imádságban a kérő rész. Ennek nagyobb része a hozzátartozókra vonatkozik. Azt kéri, hogy az Úr enyhítse a sírásukat, illetve gyógyítsa meg szívük fájdalmát. Mind a két kérés jogos, hiszen az elhunyt áldozópap rokonai is esendő emberek, akiket fájdalmasan érint a halál. A kérések második része már az elhunyt papra vonatkozik. Előbb a már korábban is megfogalmazott tényt tárja az Úr elé, vagyis azt, hogy a feltámadás s az örök élet reményében hunyt el a pap, utalva a már szintén tárgyalt szentírási helyre: „Én vagyok a feltámadás és az élet” (Jn 11,25).⁶⁶ Majd pedig azért szól a könyörgés, hogy Ábrahám kebelében nyugtassa meg őt az Úr. Ez már szintén előfordult az előbbi imádságokban is a dúsgazdag ember és a koldus Lázár történetével kapcsolatban (Lk 16,23).⁶⁷ Míg az első és a harmadik imában „Ábrahám, Izsák és Jákob kebelét” említi az ima, itt, az ötödikben csupán az „Ábrahám kebelében” (ἐν κόλποις Ἀβραὰμ⁶⁸) való megnyugvásról van szó.

Az imádságot lezáró doxológia ugyanolyan, mint az eddigiekben, nem számítva az első ima végén szereplőt. Tehát Krisztushoz fordul, de aztán a teljes Szentháromság dicsőítésével zárul.

és Istene”, amit az Úr Jézus keresztre feszítésének órájában kell imádkozni az eredeti előírás szerint. Lásd *Dicsérjétek az Úr nevét! Görögszertartású katolikus ima- és énekeskönyv*, Chrysotomos Társulat, Miskolc 1934, 194. (A továbbiakban: *Zsolozsmáskönyv*.)

63 Károli Gáspár revidéált fordítása szerint.

64 A Káldi-Neovulgáta fordítás szóhasználata alapján.

65 A Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliája (2014) szerint. Ugyanezzel a szöveggel szerepel egyébként a temetés szertartásában is. Lásd *Szerkönyv* (2. l. l. l.), 82.

66 Vö. 39. l. l. l.

67 Vö. 15. és 16. l. l. l.

68 *Εὐχολόγιον το μέγα* (9. l. l. l.), 293.

3.6. Emlékezzél meg

Ez az ima nincs meg az eredeti görög euchologionban, és némileg eltér az előzőektől. Mindenekelőtt a rövidege jelzi ezt, de a megszólításra, a „captatio”-ra és a kérések mennyiségére is vonatkozik. Egy újabb vonása pedig az, hogy egy kérése az együtt imádkozókért is szól.

„Emlékezzél meg, Urunk, elhunyt szolgálóknak, szolgatársunk és felszentelt testvérünknek, N. áldozópapnak lelkéről, s mint egyedül irgalmas, bocsásd meg összes szándékos és akaratlanul elkövetett vétkezéseit, és méltass minket, Istenünk, hogy életünk minden napján bűnbánattal telve napról napra dicsőíthessük a te felségedet. Mert te vagy feltámadása, élete és nyugalma elhunyt szolgálóknak, N. áldozópapnak, Krisztus Istenünk, és téged dicsőítünk kezdetnélküli Atyáddal s legszentebb, jószágos és elevenítő Lelkeddel együtt, most és mindenkor s örökkön-örökké. Ámen”.⁶⁹

Ez az imádság – az előzőektől eltérően – rögtön kéréssel kezdődik, bár az „Urunk” megszólítás is benne van az első sorában. Itt található tehát a legrövidebb megszólítás: Κύριε. Ám így lesz még az utolsó, hetedik imádságban is.

A szertartás végzője tehát rögtön az Úrhoz fordul azzal a kéréssel, hogy emlékezzék meg az elhunyt áldozópapról, illetve a „lelkéről”, ami itt is – természetesen – az egész személyt jelenti.⁷⁰ Szokásos módon „szolgaként” ajánlja az elhunyt papot Isten emlékezetébe. Ez nemcsak a pap, hanem minden hívő esetében is így történik.⁷¹ De utána közvetlen és bensőséges az a mód, ahogyan ezt a többi pap nevében is kéri: „szolgatársunknak”⁷² és „felszentelt testvérünknek” nevezi az Isten színe elé kerülő papot.

Ezen a ponton mégis megjelenik⁷³ egy, az isteni „jóindulat” megszerzésére irányuló kitétel is. Az imádság szövege az „egyedül irgalmas” Istenhez szól. Az ószövetségi áldozatot bemutató Nehemiás imájában lehet ennek nyomát felfedezni, mely így hangzott: „Úr Isten, mindenek Teremtője! Te félelmetes, hatalmas, igazságos, irgalmas és egyedül jó király” (2Mak 1,24).⁷⁴

69 *Szerkönyv* (2. láb.), 127–128.

70 Vö. 48. láb.

71 Magyar szövegünk mindenütt „szolgát”, illetve „szolgálót” említ, a görög eredeti viszont azt a megjegyzést tartalmazza a világi emberek temetése végén, hogy „csak a nevet kell cserélni”, illetve: „ἀπό τε ἀρσηνικοῦ εἰς Θηλυκόν” – ami a nemek cseréjére utal. Lásd *Εὐχολόγιον το μέγα* (9. láb.), 274.

72 Ugyanúgy, mint a papi temetés harmadik imájában.

73 Láttuk, hogy az előző imákban a megszólítás után következik ez a rész. Itt tehát ezen a téren is eltérés található a többihez viszonyítva.

74 A Neovulgáta fordítás hozza így a szöveget.

Ez után következik fő kéresként az, hogy az Úr bocsássa meg az elhunyt papanak „összes szándékos és akaratlanul elkövetett vétkezeit”. A második imádság⁷⁵ után most itt újra előfordul ez a szóhasználat, amin nem szabad csodálkozni, ugyanis gyakran jelen van Egyházunk imádságaiban.⁷⁶ Majd egy váltással az együtt imádkozókra irányul a kérés: „méltass minket, Istenünk, hogy életünk minden napján bűnbánattalelve napról napra dicsőíthessük a te felségedet”.⁷⁷ Még ha meg is töri a gondolatívet, akkor is fontos ez a kérés, hiszen – amint a papi temetés harmadik imája megfogalmazza – „mindnyájunk közös sorsa” a halál, erre pedig készülni kell: bűnbánattal és istendicsőítéssel. A zsoltárossal lehet ezt megtenni: „Mindennap dicsérlek téged, nevedet örökké magasztalom” (Zsolt 145,2). Felszólító módban is erre buzdít: „Dicsőítsétek az Urat... zengjétek fölségét” (Zsolt 32,2). Az újszövetségi levél is buzdít: „Senki ne szakadjon el közületek az élő Istentől, ehelyett lelkesítsétek egymást mindennap, amíg a »ma« tart” (Zsid 3,12–13).

Az imádság a szokásos doxológiával zárul. A „mert” kötőszóval kezdődik, a megszokott krisztológiai kezdettel, ami aztán átmegy a Szentháromság dicsőítésébe.

3.7. Mennyei szent oltárodnál is szolgáljon neked

Ez az utolsó imádság sem található a görög nyelvű euchologionban, tehát a hétből a négy ilyen közé tartozik.

„Nincs személyválogatás nálad, Uram, mert te intézed az emberek világra jövetelét és eltávozását; ezt a szolgádat, N. áldozópapot is szent templomod szolgálatába fogadtad és szent oltárod részesévé titted: tehát méltasd őt, hogy mennyei szent oltárodnál is szolgáljon neked, és miként elfogadta az emberektől a lelki közbenjárást, úgy nyerhesse el az angyaloktól is a te jutalmad dicsőségét. Te áldottad meg az ő életét, te igazgasd az ő elköltözését is, lelkét pedig nyugtasd meg a világ kezdete óta előtted kedves összes szentekkel együtt, kiknek társaságára bennünket is méltass, kezdetnélküli

⁷⁵ Vö. 35. és 36. lábji.

⁷⁶ Nemcsak a Szent Liturgiában (vö. 33. lábji.), hanem a bűnbocsánatért szóló egyéni imádságban, a reggeli és az esti magánjátossáiban, valamint az előábrázoló vagy déli istentiszteletben is: „Töröld el, távoztasd, bocsásd meg Istenem minden szándékos és akaratlan vétkeimet, melyeket szóval és tettel, gondolattal vagy kívánsággal, tudva vagy tudtomon kívül, éjjel vagy nappal elkövettem. Bocsásd meg nekem mind-ezeket, mint jóságos és emberszerető”. Lásd *Zsolozsmáskönyv* (58. lábji.), 25.; 52.; 199. és 433.

⁷⁷ *Szerkönyv* (2. lábji.), 128.

Atyáddal s legszentebb és elevenítő Lelked kegyelmével, most és mindenkor s örökkön-örökké. Ámen”.⁷⁸

A megszólítás – az előző imához hasonlóan – itt sem az első szó, hanem a mondatba van ágyazva, s ugyanott egyszerű, mint ott: Κύριε.

A papi temetés hetedik imádságának az Úrról magasztos dolgokat mondó része azzal a gondolattal kezdődik, amely már a harmadikban is megvolt: az Isten előtt nincs személyválogatás (Ef 6,9), illetve ő nem személyválogató (Gal 2,6).⁷⁹ A papnak is ugyanúgy meg kell halnia, mint minden más embernek: az Úr intézi mind a világra jövetelét, mind az onnan való eltávozását. – Itt csupán ennyi a bevezető rész. Ugyanis a következőkben az látható, hogy a többihez viszonyítva ebben az imádságban felülkerekednek – minden eddiginél jobban – az áldozópapról szóló gondolatok. Ugyanakkor ezek is – az elhunyt papon keresztül – az Isten dicséretére vonatkoznak. Szinte felajánlásként mutatja be őt Istennek az ima: az Úr fogadta a templomának szolgálatába, ő tette szent oltárának részesévé. Utalást találhatunk itt a páli tanításra: „Nem tudjátok, hogy akik a templomban szolgálnak, a templomból is élnek, s akik az oltárnál szolgálnak, az oltárról részesednek?” (1Kor 9,13). – Isten az, aki minden egyes papi hivatásban működik! „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak benneteket, s arra rendelvelek, hogy menjetek, teremjetekek gyümölcsöt, maradandó gyümölcsöt” (Jn 15,16). Amikor a püspök felszentelte a most temetett papot, az akkor elhangzott imádságában is utalt az Isten által történt kiválasztásra.⁸⁰ Ugyanebben az imában az oltár szolgálatáról is megemlékezett kérő formában.⁸¹ A temetési ima pedig immár színopszisban tekint az elhunyt pap oltárszolgálatára, aminek a mennyben való folytatását kéri.

A „tehát” kötőszóval kezdődő kérő részben kéri az ima szövege, hogy az Úr méltassa az elhunytat arra, hogy a mennyei oltárnál is szolgálhasson. Ez a párhuzamos szerkesztés található a következő mondatban is: ahogy elfogadta az emberektől a lelki közbenjárást, úgy nyerje el az angyaloktól a dicsőség jutalmát. Szent Pál apostol írja: „dicsőség, tisztelet és békeesség vár mindenkire, aki jót tesz” (Róm 2,10), s az elhunyt papra is, mivel szolgálatából kifolyólag

⁷⁸ Szerkönyv (2. láb.), 129.

⁷⁹ Az ott idézett szentírási helyeket nem ismétljük, csupán jelezzük.

⁸⁰ Így fordul Isten felé: „az áldozópapi rendbe felemelni méltóztattál” – mármint a felszentelt papot. – Lásd *Papszentelés* (30. láb.), 19.

⁸¹ „Hogy szent oltárod előtt ártatlanul állani, országod evangéliumát hirdetni, igazságod igéit szolgálni, neked ajándékokat és lelki áldozatokat bemutatni s népedet az újjászületés fürdője által megújítani méltó legyen”. – Lásd *Papszentelés* (30. láb.), 19.

igyekezett jót tenni. További gondolata az imádságnak, hogy mivel az Úr áldotta meg az elhunyt pap életét, ő igazgassa a földi életből való elköltözését is; lelkét pedig nyugtassa meg a világ kezdete óta előtted kedves összes szentekkel együtt.⁸² Ez egyértelmű utalás az egyházi tanításban megnyilvánuló „szentek közösségére”.⁸³ Végül az utolsó kérés arról szól az imában, hogy az imádkozókat is méltassa (majd) az Úr a szentek társaságára. Ezt tehát egy új, az előző hat imában jelen nem lévő vonás. Ám utolsó imaként nagy jelentősége van.

A záró rész ebben az imában a legrövidebb. Meglepő módon nem doxologikus formula, mert nincs benne dicsőítés, mint a többi imádságban. Viszont itt is krisztológiai megfogalmazás található, s az elől álló „Uram” megszólítással együtt válik szentháromságivá: az „Atyád” és „Lelked” „kegyelmével” zárul a befejezés.

4. Az imádságok hangsúlyos pontjai

Az alfejezetek címei már megfogalmazták, hogy az imádságok mely gondolatait lehet különösen hangsúlyosnak tartani, bár ezek – mint jeleztük – önkényesen megállapított címsorok lettek.

[1.] A papi életnek nemcsak célja, hanem feladata is, hogy az Isten nevéért – pontosabban: ügyéért – való fáradozásban teljen. Ha ez így történt, akkor az örök életbe átköltözött áldozópap valóban méltó lesz arra, hogy jutalomként elnyerje a győzelem koszorúját, valamint a szentek hajlékában a gazdag jutalmat.

[2.] A pap Isten szent hajlékában szolgált. Nyilván igyekezett szolgálatát jól teljesíteni. Mégis kell kérni Istentől, aki az elhunyt pap minden cselekedetét ismeri, hogy bocsássa meg minden szándékos és akaratlan vétkezését, hogy az örök világosság hazájába, az üdvösségbe juthasson.

[3.] Isten iránti hálaadással lehet arra tekinteni, hogy az Úr az ő templomának szolgálatára rendelte a papot. Most pedig, hogy a földi életből távoznia kell, azért szól a könyörgés, hogy a mennyei oltárnál folytathassa szolgálatát. Ezt immár az angyalokkal együtt teheti.

82 Ennek párhuzama található a Szent Liturgia kis bemenet utáni papi imájában: „Szenteld meg lelkeinket és testeinket, s add, hogy életünk minden napján szentségben szolgáljunk néked, a szent Istenszülő s a világ kezdete óta előtted kedves minden szenteid könyörgései által!” Lásd *Liturgikon* (25. láb.), 117.

83 Vö. 27. láb.

[4.] Mivel a pap is ember, az ő életében is jelen van a parancsok áthágása. Halhatatlan lelkét a földi életben beszennyezhetik a bűnök. Ezért kell kérni – a temetés imádságában is –, hogy az uralkodó Úristen bocsássa meg szóval, tettel vagy gondolattal elkövetett minden bűnét, hogy a világosság, a nyugalom és a felüdülés helyére juthasson.

[5.] Az Egyház – mint jó édesanya – mindig gondol gyermekeire. Az áldozópapi temetésben is megemlékezik az elhunyt rokonságáról is. Így a temetési imádságban kéri a hozzátartozói sírásának enyhítését Istentől.

[6.] Természetes, hogy a temetésen az imádságok elsősorban az elhunytért szólnak. Így van ez az áldozópapi temetés esetében is: az Úr emlékezetébe ajánlják az elhunytat, kérve bűneinek bocsánatát. Ugyanakkor azonban az imádkozókért is szól a könyörgés, hogy bűnbánattal töltött életük végén az istendicsőítésbe juthassanak ők is.

[7.] A papi életnek és papi halálnak talán a legszebb összefoglalását adja a temetés utolsó, hetedik imádsága. Földi életében a templom és az oltár szolgálatát végezte a pap, s átköltözve az örök életbe a mennyei templomban és mennyei oltárnál folytathatja ezt a szolgálatát. Isten megáldotta a földi életét azzal, hogy az emberi élet csúcára emelte a papszentelés révén. Most már az következik számára, hogy az angyalokkal és a megdicsőült szentekkel és igazakkal együtt dicsőítesse Istent az örökkévalóságban.

A mindig – a szertartás többi részében is – megrendítő papi temetésnek a hét imádsága átíveli a papi életet és szolgálatot. Ám külön hangsúly kap benne, hogy – mivel a pap is csak ember – mennyire kell az üdvösségéért imádkozni.

5. Szentírási szövegek és utalások

A bizánci egyház liturgikus szövegeire jellemző, hogy nagyon támaszkodnak a kinyilatkoztatott tanításra, elsősorban a Szentíráásra. A szent(té vált) himnuszok és imádságok megfogalmazói állandóan szemük előtt tartották a Bibliát. Így sok esetben „eredetiben” használták annak szövegrészleteit. Amikor pedig nem tették, akkor is annak gondolatvilágában éltek, abból táplálkoztak, abból készítették a szövegeket olyan formában, hogy parafrázisként adaptálták a kinyilatkoztatott tanítás részleteit.⁸⁴ Ez a módszer fedezhető fel

84 A témához lásd: IVANCSÓ ISTVÁN, *Görögkatolikus liturgia*, Nyíregyháza 103–109. Részletesen lásd a tanulmányainkban: „Biblia a görög szertartású liturgiában”, in *Studia Wesprimiensia*

az áldozópap temetésének papi imádságaiban is. Ezek sok helyen szó szerint idézik a Szentírást, és még több esetben használják annak gondolatait.

Egyetlen általunk használt szerkönyv sem jelzi azonban a szövegekben a szentírási helyeket. Így azokat magukból az imaszövegekből kellett kikutatni.⁸⁵ A hét imában összesen 63 szentírási helynek a nyomát lehetett felfedezni, amiből 22 ószövetségi, 41 pedig újszövetségi idézet. A következőkben táblázatban összesítjük az imák szövegében talált szentírási helyeket.

Sz.	Hely	Idézet	Ima
Ószövetség			
1.	Ter 1,27	Isten megteremtette az embert, saját képmására, az Isten képmására teremtette őt	negyedik
2.	Ter 2,7	orrába lehelte az élet leheletét	negyedik
3.	Ter 2,8	és oda [az Édenbe] helyezte az embert	negyedik
4.	Ter 3,19	amíg vissza nem térsz a földbe, amiből lettél. Mert por vagy és a porba térsz vissza	első
5.	Ter 3,19	amíg vissza nem térsz a földbe, amiből lettél. Mert por vagy és a porba térsz vissza	második
6.	1Sám 2,6	az Úr adja a halált és az életet, letaszít az alvilágba és felhoz onnan	első
7.	Jób 5,11	a gyászolókat szabadulással vidámita	ötödik

I–II (2001) 103–119.; „A Szentírás a bizánci szertartású egyház liturgiájában”, in *Görög Katolikus Szemle Kalendáriuma 2002*, Nyíregyháza 2001, 51–67.; „Biblia a görög szertartású liturgiában”, in *BIBLIA-BARÁTOK KÖRE* (kiad.), *Bibliafordítások és hatásuk – A DAB Vallásügyi Munkabizottságának és a Biblia-Barátok Körének közös találkozásán elhangzott tanulmányok*, Debrecen 2002, 24–42.; „A Szentírás tisztelete a magyar görög katolikus egyház liturgikus hagyományában”, in *IVANCSÓ ISTVÁN* (szerk.), *A Biblia Évében a Szentírásnak görög katolikus egyházunkban való használatáról 2008. november 13-án rendezett szimpozion anyaga*, (Liturgikus örökségünk VIII.), Nyíregyháza 2008, 45–60.

85 Kiváló segítséget nyújt az ilyen jellegű munkához a következő mű: KERESZTES SZILÁRD, *A Biblia lelkipásztori Konkordanciája. A Biblia lelkipásztori szempontból fontos szavainak és fogalmainak elemző és összehasonlító szótára*, Budapest 2013.

8.	Zsolt 31,6	kezedbe ajánlom lelkemet, te megváltasz, Uram	első
9.	Zsolt 32,1	boldog, akinek a bűne megbocsátva, akinek be van fődve gonoszsága	első
10.	Zsolt 32,2	dicsőítsétek az Urat... zengjétek fölségét	hatodik
11.	Zsolt 33,15	Ő alkotta mindnyájuk szívét és ismeri minden tettüket	második
12.	Zsolt 83,13	erők Ura, Istene! Hallgasd meg imádságomat, vedd füleidbe, Jákob Istene	ötödik
13.	Zsolt 89,10	éveinknek száma legföljebb hetven, s ha erősek vagyunk, eljutunk nyolcvanig	harmadik
14.	Zsolt 103,27	fölnyitván kezdet, minden betelik jóval	második
15.	Zsolt 145,2	mindennap dicsérlek téged, nevedet örökké magasztalom	hatodik
16.	Bölcs 9,2	bölcsességeddel alkottad az embert	első
17.	Bölcs 9,2	bölcsességeddel alkottad	negyedik
18.	Sir 45,3–4	megdicsőítette... s megmutatta neki dicsősége fényét	első
19.	Iz 6,3	[az angyalok istendicsőítése]	harmadik
20.	Iz 35,10	fájdalom és siralom nem lesz többé	negyedik
21.	Dán 3,33	királysága örökké tartó királyság	harmadik
22.	2Mak 1,24	Úr Isten... Te félelmetes, hatalmas, igazságos, irgalmas és egyedül jó király	hatodik
Újszövetség			
23.	Mt 5,4	boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak	ötödik

24.	Mt 5,12	örüljete és vigadjatok, mert a ti jutalmatok bőséges a mennyekben	első
25.	Lk 2,14	[az angyalok istendicsőítése]	harmadik
26.	Lk 16,23	Ábrahámot és kebelén Lázárt	első
27.	Lk 16,23	Ábrahámot és kebelén Lázárt	harmadik
28.	Lk 16,23	Ábrahámot és kebelén Lázárt	ötödik
29.	Lk 23,46	Atyám, a te kezembe ajánlom lelkemet	első
30.	Jn 11,25	Én vagyok a feltámadás és az élet	második
31.	Jn 11,25	Én vagyok a feltámadás és az élet	harmadik
32.	Jn 11,25	Én vagyok a feltámadás és az élet	ötödik
33.	Jn 15,16	nem ti választottatok engem, hanem én választottalak benneteket	hetedik
34.	Jn 17,26	megismertettem velük nevedet	első
35.	ApCsel 7,59	Uram, Jézus, vedd magadhoz lelkemet	első
36.	Róm 2,10	„dicsőség, tisztelet és békesség vár mindenkire, aki jót tesz”	hetedik
37.	Róm 5,12	a bűn folyományaként a halál, és így a halál minden embernek osztályrésze lett	harmadik
38.	Róm 5,14	vétkeztek a törvényt megszegve, mint Ádám	negyedik
39.	Róm 11,28	a kiválasztás szerint kedvesek	harmadik
40.	1Kor 2,9	Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív föl nem fogta	negyedik
41.	1Kor 9,13	akik a templomban szolgálnak, a templomból is élnek, s akik az oltárnál szolgálnak, az oltárról részesednek	hetedik
42.	1Kor 15,12	ha csak ebben az életben reménykedünk Krisztusban	negyedik

43.	2Kor 6,10	szomorkodók, és mégis mindig örvendezők	ötödik
44.	2Kor 7,6	Isten, a csüggedők bátorítója	ötödik
45.	Gal 2,6	az Isten nem személyválogató	harmadik
46.	Gal 2,6	az Isten nem személyválogató	hetedik
47.	Gal 4,4–5	az Isten elküldte Fiát... hogy kiváltson minket a törvény szolgaságából	negyedik
48.	Ef 6,9	nála nincs személyválogatás	harmadik
49.	Ef 6,9	nála nincs személyválogatás	hetedik
50.	Kol 1,12	részetek legyen a szentek örökségében, a világosságban	negyedik
51.	Kol 1,12–13	részetek legyen a szentek örökségében, a világosságban	második
52.	1Tim 2,8	készen vár az igazság győzelmi koszorúja	első
53.	1Tim 6,16	egyedül halhatatlan, aki megközelíthetetlen fényességben lakik	első
54.	1Tim 6,16	egyedül halhatatlan, aki megközelíthetetlen fényességben lakik... övé a dicsőség	harmadik
55.	Tit 3,4	üdvözítő Istenünk kinyilvánította jóságát és emberszeretetét, megmentett minket	harmadik
56.	Zsid 1,3	mindent fenntart hatalmának igéjével	második
57.	Zsid 3,12–13	lelkessítetek egymást mindennap, amíg a „ma” tart	hatodik
58.	Zsid 4,1	még érvényben van az ő nyugalomába való bemenetelünk ígérete	második
59.	Zsid 6,20	[főpapi szolgálat]	harmadik
60.	Zsid 9,1–10	[a templom szolgálata]	harmadik
61.	Jel 2,10	az élet koszorúját	első

62.	Jel 8,3	az angyal kezéből a tömjén füstje a szentek imádsásával felszállt az Isten elé	harmadik
63.	Jel 24,9	csak neked és testvéreidnek vagyok szolgatársa	harmadik

6. Összegzés

Az áldozópapi temetésnek minden bizonnyal a legmegrendítőbb részét képezik azok az imádságok, amelyek csak ebben a szertartásban vannak jelen. Bár az eredeti görög (nyomtatott) euchologionok csak három ilyen imáról tudnak, magyar görögkatolikus egyházunk gyakorlatában hét ilyen imádság van jelen. Ennek magyarázatát az a tény adja, hogy szertartási szövegeinket ószlávból fordították le. Az imádságok szerkezete azonos. Megszólítással kezdődnek, majd folytatódik a „captatio benevolentiae”-nek nevezhető résszel (melyben Isten jó tulajdonságait és dicséretét sorolják fel az imák), hogy következzenek a kérések az elhunyt áldozópap „boldog nyugalmaért és örök emlékéért”, de különösképpen „bűnei bocsánatáért”. Végül doxológia zár minden egyes imádságot. Figyelemre méltó, hogy ez a záradék nem teljesen egységes, ugyanilyen az elsőben az Atya felé irányul, s csak a végén válik szentháromságivá, az utóbbi hat pedig krisztológiai, amely ugyanúgy a Szentháromság dicsőítésébe torkollik, mint az előzőek. Meglepően sok, összesen 62 szentírási idézetet, illetve utalást lehet felfedezni eme imádságok szövegében, ami igazolja azt az ősi elvet, hogy liturgiánk, liturgikus szövegeink szentéletű szerzői milyen nagy mértékben merítettek a kinyilatkoztatott tanításból. – Jelen tanulmány az áldozópapi temetésnek kizárólag a hét imádságával foglalkozik, amint az a magyar görögkatolikus egyház liturgikus gyakorlatában jelen van. Tehát nem tárgyalja a szertartásnak sem a történetét, sem egyéb változatait, hanem az imák elemzését végzi el.